

Teollisuuden historiikit

Diplomi-insinööri Nils Björklund käytti tilaajan puheenvuoron teollisuuden historiikeista XII Tekniikan museopäivillä 27—28. 9. 1989 Tekniikan museossa. Seuraava teksti perustuu hänen puheeseensa.

Kun olen ystäville kertonut kirjoittavani Valmetin historiaa, on ensimmäinen kysymys ollut: ”Täyttääkö Valmet nyt pyöreitä vuosia?” Sama ajatustapa heijastuu Tekniikan Waiheita -lehden N:o 2/89 pääkirjoituksesta.

Tosin tämä pääkirjoitus ei esitä historiikkia obligatorisena asiana pyöreitä vuosia täyttävälle yritykselle, vaan ainoastaan yhdeksi vaihtoehdoksi, mutta yleistä historiikin kytkeminen tasavuosiin on suuren yleisön mielessä. Kuten Valmetin tapaus osoittaa — sehän ei nyt vietä mitään tasavuosijuhlaa — ei historiikin teettäminen suinkaan aina liity ”pyöreiden vuosien” juhlistamiseen. Historiateoksen kirjoittaminen voi lähtä käyntiin monesta muustakin syystä.

Teollisuuden menneisyyden kartoittaminen

Teollisuus on osa yhteiskunnan kultuuria samalla tavalla kuin muukin inhimillinen toiminta. Aikanaan historiankirjoitus keskittyi paljolta hallitsijoiden ja kansakuntien valtopolitiikan ja sen mukana tietenkin sotien kartoittamiseen. Kulttuuripolitiikka liitettiin tähän jonkinlaisena lisäkkeenä. Talouselämä jäi tällöin pääpiirteittäin selvityksen ulkopuolelle, vaikka sitä käsiteltiinkin jossain määrin makrotalouden kannalta, esimerkiksi siirtomaiden valtaamisen yhteydessä. Oman osansa saivat suuret keksinnöt, mutta yleensä hyvin pienen. Teollisuuden kohdalta lienee yhteiskunnallisten epäkohtien esilletuominen ollut pääasiallinen piirre yleishistoriaa kirjoitettaessa.

Menneisyyttä selvitetessä tutkija joutuu turvautumaan erilaisiin lähteisiin. Valtapolitiikkaan on liittynyt jo vanhastaan kirjallista dokumentointia, joka muodostaa valtaosan historian lähteistä. Jo hyvin varhain pidettiin tarpeellisenä pitää ”kroniikkaa”, jatkuvaa kirjaa tapahtumista. Vanhimmat näistä sekoittuvat tarustoon, jolloin rajan vetäminen historiallisen asiakirjan ja myytin välillä voi käydä vaikeaksi. Tällaisiahan ovat pohjoismaiden vanhimmat ”sagat” ja kuningasluettelot. Englannissa on hyvänä lähteenä ”Anglosaksilaiset kronikat” ja monen nimeltä tunnetun varhaisen kirjoittajan muistiinpanot.

Kulttuurihistoriassa on siitä alkaen,

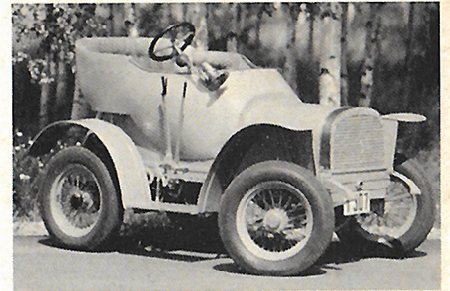
kun filosofit tai uskonnolliset ajattelijat alkoivat kirjoittaa ajatuksiaan muistiin, jäänyt paljonkin materiaalia myös kulttuurin muun tason arviointiin. Talouselämässä vastaavaa materiaalia on vähän.

Aivan tyhjää kirjallisesta aineistosta ei teollisen toiminnan menneisyys ole. Onhan yhtiöiden pidettävä kirjanpitoa ja hallitustensa pöytäkirjat tallessa tietyt vuodet ja useimmiten arkistoidaan myös kirjeenvaihto pitkäköksi ajaksi. Yhtiö on kuitenkin instituutio, jonka tähtäin on eteenpäin suunnattu ja jolle vanha materiaali usein jää pelkäksi painolastiksi. Ainainen tilantarve pakottaa hävittämään vanhoja papereita, ”joita kukaan ei koskaan tarvitse”. Mutta siellä täällä elää teollisuudenkin piirissä yksilöitä, jotka haluavat panna muistiin tietoja muustakin kuin taloudellisesti välttämättömästä. Muistettakoon sellaisia helmiä kuin Herman Kauffmannin ”Muntra minnen från mellersta Tavastland”, joka hauskaalla tavalla kuvaa Tampellan tapahtumia 1860-luvulla.

Erityisen arvokkaan osan teollisuuden historian lähdeaineistossa muodostavat teollisuusmiesten elämäkertakirjat, silloin kun tällaisia on tehty. Usein raja teollisuushistoriikin ja henkilöbiografian välillä saattaa tällöin hämärtyä. Niinpä Eliel Aspelin-Haapkyllän laaja Alfred Kihlmanin elämänekerta on muun ohessa erinomainen Tampellan historia. Tai miksipä emme tässä mainitsisi tuoreempaa kirjaa, Benedict Zilliacuksen kirjaa Wilhelm Wahlforssista, joka Wärtsilälle on paljon arvokkaampi kuin yhtiön tunnetulla kirjailijalla teettämä virallinen historiateos.

Miksi teollisuusyhtiö teettää historiankirjan

Aloitin esitykseni puhumalla ”pyöreistä vuosista”. Voinee kylläkin väittää, että tämä on standarditapaus yrityshistoriikkien maailmassa. Mutta se ei ole ainoa, eikä myöskään ehkä tärkein, jos ajattelemme tällaisten teosten merkitystä. Pyöreä vuosi ei nimittäin yleensä merkitse oleellista pistettä aika-akselilla. Sellainen saattaa olla uuden tehtaan valmistuminen, huomattava laajeneminen, fuusio toiseen yhtiöön tai radikaali suunnanmuutos yhtiön toiminnassa.

Korvensuu on ensimmäinen Suomessa suunniteltu ja rakennettu henkilöauto. Se valmistui vuonna 1913. Saab-Valmetin 10-vuotishistoriikki. Toim. Matti A. Pohjola. Uusikaupunki 1979.

Tällainen otollinen hetki saattaa olla myös sopivan henkilön löytyminen työtä tekemään tai pyrkimys vielä hyödyn-tää yhtiön elossa olevien pioneerien muistitietoja.

Tekniikan Waiheita -lehden N:o 2/89 pääkirjoitus esittää kysymyksen historiikin motiivista:

”Kuvitellaanko julkaisulla saatavan myyntivoittoa vai ovatko toiveet mainoksen ja PR-etujen alueella? Halutaanko altruistisesti dokumentoida luettavaan muotoon tietty teollisuushistorian osa?”

Tietenkin teollisuusyhtiön johto haluaa antaa hyvän julkisen kuvan yhtiöstään. Harva johtaja ajattelee kuitenkaan historiikkia mainosjulkaisuna, sillä olakseen uskottava historiikin on kerrottava niin myötä- kuin vastoinkäymisestikin, epäonnin yhtä hyvin kuin onnellinen sattumakin.

Kukaan ei myöskään lähde tilaamaan johtamalleen yritykselle historiikkia ansaitsemis mielessä. Ei historiikki tuo rahaa myyntiartikkelina eikä edes PR-mielessä. Mielestäni historiikin tilaaminen liittyy samoihin tuntemistapoihin, jotka muutenkin motivoivat yrityksen johtoa. Johtaja pitää työtään merkittävänä. Samoin hän antaa arvoa johtamalleen yritykselle sinänsä. Jos yritys on vanha, hän näkee itsensä pitkässä sarjassa johtajia, jotka kaikki ovat apulaisineen olleet rakentamassa yritystä. Usein hän on myös nähnyt useita muutoksia yrityksen elämässä. Tämä saattaa johtaa haluun aikaansaada kirjallinen esitys kehityksestä, ei niinkään tarkoitushakuisesti kuin itseisarvona. ”Koska mielestäni johtamani yritys on minua kiinnostanut, sen täytyy kiinnostaa muitakin.”

Historiaa ymmärtävä yritysjohtaja saattaa hyvin pitää jopa velvollisuutenaan huolehtia omalta osaltaan siitä, että hänen valtapiirissään olevasta yrityksestä luodaan alusta kirjoittamishetkeen ulottuva kokonaiskuva osana yleistä taloushistoriaa.

Mitä yritys haluaa kuvata historiikissaan

Edellä tein jo selkoa siitä, että historiikki ei ole mainosjulkaisu. Tietenkin

Viimeinen Saab 96 valmistui 8. 1. 1980. Saab-Valmetin 20-vuotishistoriikki. Toim. Matti A. Pohjola. Uusikaupunki 1989.

tilaaja toivoo tästä huolimatta, että yhtiö kuvataan myönteisessä hengessä. Tämä myönteisyys ei kuitenkaan saa olla epäasiallista. Se ei saa aiheuttaa vääristymiä synnytytyssä kuvassa. Yrityshistoriikkiin pitää täyttää historiankirjoituksen yleiset totuudenmukaisuusnormit. Tämän ei kuitenkaan tarvitse merkitä piddättäytymistä pelkissä pöytäkirjatie-doissa. Historiikkiin tilaaja haluaa varmasti, että kirja kiinnostaa lukijaa. Vaikka historiikki tilattaisiin vain yhtiön tasavuosien saavuttamisen kunniaksi, tilaaja ei suinkaan toivo, että se jäisi vain hyllyyn pantavaksi lahjateokseksi. Tämä toivomus asettaa tiettyjä vaatimuksia kirjoittajalle.

Mutta historiategoksen on myös annettava tosiasiatietoja myöhemmille tutkijoille ja tämän tiedon pitää olla dokumentoitua. On kuitenkin muistettava, että yhtiöt julkaisevat vuosittain viralliset vuosikertomuksensa, joissa nykyisin on paljon faktatietoa kuluneelta tilikaudelta. Tällaisten vuosikertomusten kokoelma antaa jo sinänsä paljon asiantietoa tutkijalle, eikä sitä tarvitse näinollen sisällyttää sellaisenaan historiikkiin.

Ollakseen lukijalle mieleen on historiaa käsittelevän julkaisun annettava kuva eri aikojen olosuhteista. Tämä merkitsee, että kirjan tulee sisältää yhtä hyvin taloudellista kehitystä kuvaavaa aineistoa kuin "human interest" -asiaakin. Sen pitää kuvata teolliseen prosessiin liittyviä seikkoja, siis tuotteita ja näiden valmistusmenetelmiä, mutta myös henkilöitä ja ihmisten jokapäiväistä elämäkin.

Aina ei ole kysymys samanlaisena juriidisenä yksikkönä toimineen yhtiön historiikista. Kirja voi kuvata tietyn tehtaan kehittymistä, vaikka ko. tehdas on kuulunut erilaisiin yhtiöihin. Tai se voi rajoittua tiettyyn valmistukseen ja loppua tämän valmistuksen loppumiseen.

Mutta se voisi olla myös tietyn teollisen jatkumon seuraamista, vaikka tällaisen kirjan sponsorin löytäminen saattaa olla vaikeaa.

Esimerkiksi puhuttaessa Valmet Oy:stä ei voi sivuuttaa erillisinä syntyneitä puolustuslaitoksen tehtaita, joista myöhemmin muodostettiin Valtion Metallitehtaat -niminen oman lainsäädännön varassa toimiva yhtymä, josta myöhemmin tehtiin Valmet Oy -niminen osakeyhtiö. Esimerkiksi Valmetin Tampereen tehtaot aloittivat Turusta Suomenlinnaan ja Santahaminaan siirrettyinä ilmailutelakkana, josta muodostuneelle Valtion Lentokonetehtaalle rakennettiin 1930-luvulla uudet tilat Tampereelle nimenomaan lentokoneiden rakentamista varten. Nämä tehtaot läpikävivät monenlaisia vaiheita ja saivat monenlaisia tuotteita ennen nykypäivää. Vastaavasti Helsingissä toimiva, tykkäjä huoltava asevarikko siirrettiin Valtion Tykkitehtaaksi Jyväskylään vuonna 1938. Nyt näillä Rautpohjan tehtailla toimii Valmet Paperikoneet Oy:n päätehdas Valmet-konsernin merkittävä osa.

Päätettäessä yrityshistoriikista onkin selvitettävä halutaanko kuvaus koko konsernista alkulonkeroinen vai jostakin pisteestä lähtien vai tehdäänkö eri tehtaista erilliset historiikit. Valmetin tapauksessa Rautpohja teetti oman olemassaolonsa 50-vuotishistoriikin täysin erillisenä koko Valmet Oy:tä koskevasta historiasta. Tämä tapahtui tietävästi enemmän sattumalta kuin harkittuna politiikkana.

Joidenkin tyypillisten ruukkupaikkakuntien osalta voisi olla mielekäs kuvata paikkakunnan kehitystä ensimmäisestä teollisesta alusta, esimerkiksi maasuunin perustamisesta tai puuhiomon rakentamisesta nykyiseen monimuotoiseen olotilaan alihankintaverkostoi-neen.

Kirjan luettavuus

Kirjan tilaaja haluaa, että kirjaa luetaan. Kirjan luettavuus ei riipu siitä, mitä edellä esittämistä vaihtoehdoista käytetään. Luettavuus on kyllä sidoksissa sisältöön, mutta vielä enemmän tyyliin ja tekstin yksityiskohtien valintaan.

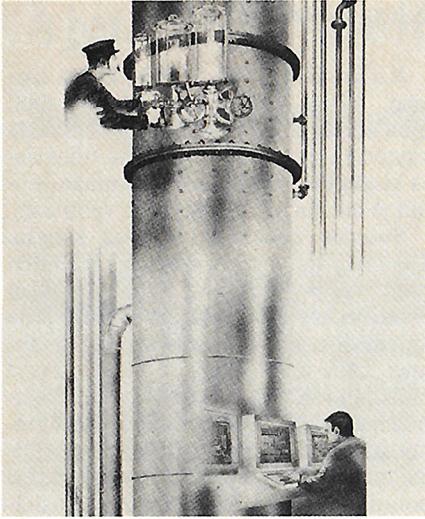
Suomen kansa on lukevaa kansaa. Tietenkin romaanit muodostavat suuren osan lukukohteista, mutta lukijoiden joukossa on suuri määrä sellaisia, joita todelliset tapahtumat viehättävät enemmän kuin kuvitellut. Tämä on vienyt muistelmien, elämäkertojen ja historiateosten kysynnän kasvuun. On luonnollista, että suuri yleisö lukee mieluiten tunnettujen henkilöiden, esimerkiksi poliitikkojen tai filmitähtien muistelmia. Vaikka monella muulla voisi olla mielenkiintoisempaa kerrottavaa, ei kertojan tuntemattomuus kannusta ostajaa.

Muistelmateokset muodostavat usein hyvää lähdeaineistoa historiankirjoitukselle. Vaikka muistelmassa aina on otettava huomioon kirjoittajan mahdollisesti subjektiivinen suhtautuminen aiheeseen, saattavat ne usein sisältää arvokkaita lisätietoja tutkijalle, joka sitten voi yrittää verifioida näin löytämänsä asiat muista lähteistä. Teollisia muistelmateoksia on kuitenkin aika vähän. Mainitsin jo aikaisemmin Herman Kauffmanin mainion kuvauksen Tampereelta, joka 1860-luvun miljöökuvauksena on verraton. Itse kuulun niihin harvoihin teollisuusjohtajiin, jotka ovat kirjoittaneet oman muistelmakirjan. Tapauksesani aloite tuli Otavalta, joka kaipasi muistelmakirjallisuudesta talouselämän edustajien teoksia. Tuloksena oli sitten muistelmakirjani "Kakkosmies", joka tuli painosta 1983.

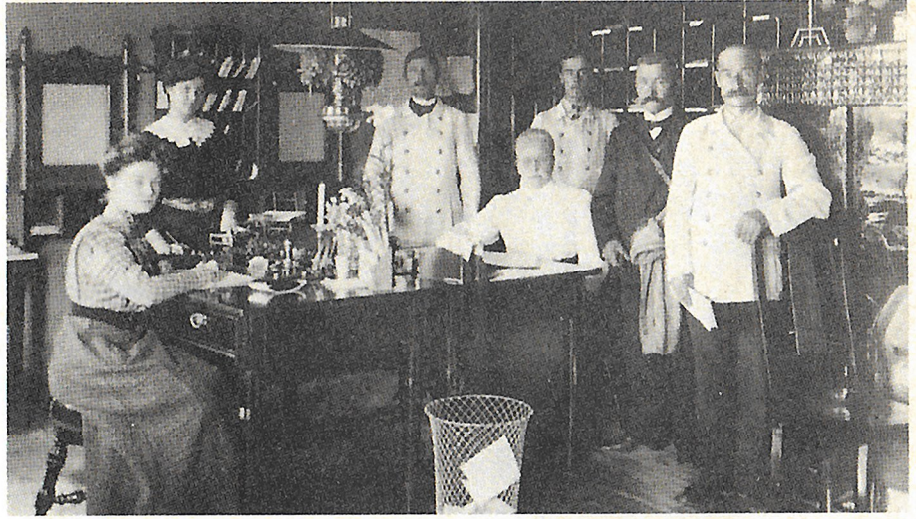
Teollisuushistoriikkiin tilaajana on yleensä teollisuuslaitos, joka tilaa koko painoksen ja jakaa sen sitten omalla tavallaan, esimerkiksi henkilökunnalleen, asiakkailleen ja muille sidosryhmille. Mutta tämä jakelu ei merkitse, että kirjan saajat lukisivat kirjan, kuten olen edellä useaan otteeseen maininnut. Voi jopa olla, että lukemishalut ovat vähäisemmät kuin muistelmakirjojen osalta. Yrityshistorian pitää saada mainetta hyvänä ja mielenkiintoisena kirjana, jotta sitä todella luettaisiin. Tämä antaa haasteen tilaavalle yritykselle. Kirjan luettavuus on siis keskeinen kysymys.

Kuka kirjoittaa historiankirjan

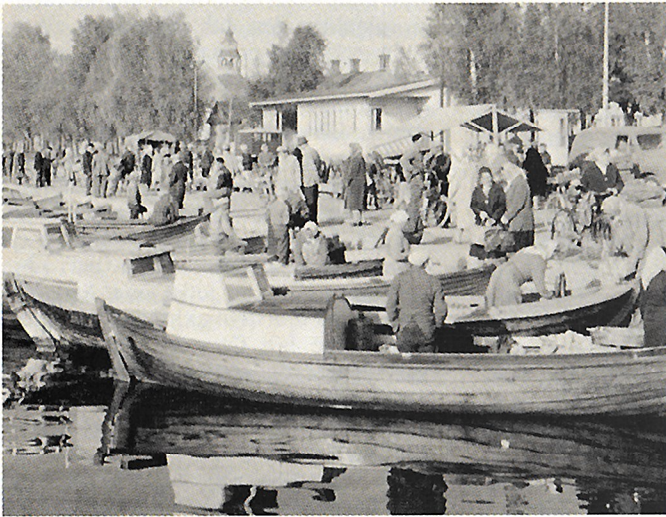
Sangen yleisesti ollaan sitä mieltä, että historiikki edellyttää kirjoittajaksi historian ammattilaista. Vain henkilö, joka on perehtynyt historiallisten dokumenttien käsittelyyn, tiedon arviointiin ja lähdekritiikkiin, voi aikaansaada täysipainoista historiallista tekstiä. Mutta ammattilaisuus historian alalla ei takaa, että kirja onnistuu tavoitteissaan. Teollinen miljöö poikkeaa sen verran

Vuonna 1988 on ilmestynyt Olli Kaupilan laatima Rajamäen tehtaiden 100-vuotishistoriikki, jota on käsitelty lehtemme numerossa 3/88.

Raivolan postitoimisto vuonna 1910. Posti- ja telelaitos täytti v. 1988 350 vuotta. Tämän johdosta ilmestyi kaksiosainen Suomen postin historia -teos.

Ennen teollistumistua uinuva pikkukaupunki vilkastui vain kesäisin. Saab-Valmetin 20-vuotishistoriikki. Uusikaupunki 1988.

Väki alkoi virrata maalta kaupunkiin 1960-luvulla. Saab-Valmetin 20-vuotishistoriikki.

Näkymä Uudenkaupungin keskustasta Rauhanpuiston kohdalla vuonna 1961. Saab-Valmetin 20-vuotishistoriikki.

Vientiautojen laivaus siirtyi Hepokarista Turkuun vuonna 1973. Saab-Valmetin 20-vuotishistoriikki.

siitä ilmapiiristä, jossa yleinen historia tai kulttuurihistoriakin liikkuu, että kirjoittajalle voi tulla painotusvaikeuksia. Varsinkin, jos historioitsija pyrkii rakentamaan kirjansa pääasiassa ns. historiallisten dokumenttien kuten hallituksen pöytäkirjojen ja kirjeenvaihdon varaan, saattaa hänelle helposti tulla ”optinen virhe”. Jokainen teollisuudessa toiminut tietää, että pöytäkirjat kuvastavat sangen huonosti tapahtumia. Niihin tehtyjä merkintöjä sävyttävät enemmänkin lain ja verottajan vaatimukset kuin yrityksen toimintaan painavina vaikuttavat ratkaisut ja näiden syyt.

Tuodessani esiin tämän näkökohdan en halua väittää, että historioitsija välttämättä lankeaa tällaiseen kuoppaan. Onhan meillä loistavia esimerkkejä historian tutkijoista, jotka ovat mainiosti kuvanneet myös yritysten kehitystä.

Toinen vaihtoehto on valita kirjoittajaksi kirjallinen kyky. Silloin pitäisi olla varmuus ainakin siitä, että teksti on helppolukuista. Kirjallisia kykyjä on kuitenkin monenlaisia. On lähdettävä siitä, että kirjoittaja tuntee jossakin määrin sitä maailmaa, jota kuvaa. Hyvä kirjailijahan on kyllä eläytymiskykyinen, joten riski ei ehkä ole ylen suuri. Parasta olisi kuitenkin, että hän ennestään tuntisi henkilöitä kyseisestä yrityksestä tai sitä lähellä olevista piireistä. Eri tyyppin kirjallisista henkilöistä luulisi sanomalehtimiehen soveltuvan tehtävään paremmin kuin pelkästään kaunokirjallisuutta kirjoittaneen. Sanomalehtimies on jo muun toimensa yhteydessä oppinut hakemaan esille asiaan liittyviä sivuhaaroja ja hänelle yritysmaailmakin yleensä on läheisempi. Onhan meillä loistavia esimerkkejä sanomalehtimiehen eläytymisestä teollisuusjohtajan elämään, ajateltakoon vaikkapa vain edellä mainitsemani Zilliacuksen kuvausta Wilhelm Wahlforssista.

Kolmas vaihtoehto on se, mitä itse edustan. Kun minulta tiedusteltiin olisinko valmis kirjoittamaan Valmetin historian, valittiin sangen poikkeuksellinen linja. Olenhan ollut mainitun yhtiön johtotehtävissä ja kirjoittanut mm. tästä ajasta muistelmakirjassani ”Kaksoismies”. Taustani on ollut hyväksi kirjoittamiselleni, mutta toisaalta voidaan katsoa, että siitä saattaa olla myös tiettyä haittaa. Hyötyä siitä on siinä, että tietty ajanjakso ja sen myötä myös sitä edeltänyt ajanjakso olivat minulle tuttuja. Toisaalta Valmetista lähtöni jälkeen tapahtunut kehitys oli minulle lähes yhtä etäistä kuin kenelle tahansa talouselämää lehdistä seuraavalle. Oli ilmeinen vaara, että tämä voisi vaikuttaa väärin tavalla antamaan kuvaan. Yhtiön, siis tilaajan kannalta tämä tietenkin oli otettu huomioon kun valinta oli tehty. Ilmeisesti riskiä ei pidetty liiallisena.

Pitäisin kuitenkin tätä kolmatta vaihtoehtoa, siis sitä, että yhtiön palveluksessa ollut henkilö esiintyy kirjoittajana, sangen poikkeuksellisenä. Ei niinkään tähän liittyvien ”jääviyriskien” kuin sen takia, että sopivien kirjoittajakandidaattien löytäminen ei ole tällä linjalla helppoa. Lähinnä tulee mieleen jonkun

PR-toiminnassa mukana olleen toimittajan käyttäminen, mutta en suosittele tätä. PR-toiminta antaa nimittäin oman sävynsä sitä hoitavalle henkilölle ja pelkään, että tämä sävy voisi viedä historiateoksen liiaksi mainosjulkaisun suuntaan. Negatiiviset sävyt, jotka ovat välttämättömiä, voisivat jäädä pois.

Historiikin ulkoasu

Tilaaja ajattelee tietenkin myös ulkoasua. Se voi vaihdella laajoissa puitteissa, upeasta koruteoksesta vaatimattomaan pehmeäkantiseen kirjaan ilman kuvitusta. Viisas tilaaja ei firmahistoriikissa pyri huippuluokan luksusteokseen. Tällainen muoto karkottaa jo sinänsä todellisen lukijan ja vie kirjan lahjallilylle avaamattomana tai pinnallisesti selailtuna. Loistopainos vie myös siihen, että mainosmiehen ja graafikon osuus tulee kohtuuttoman suureksi ja itse asia jää piiloon näiden alle. En tarkoita sitä, että kirja pitäisi tehdä liian yksinkertaiseksi, spartalaiseksi sanoakseni, mutta välttäisin liian moniväristä ja graafisen taituruuden sävyttämää kirjaa, joka helpolla vie vastaanottajan ajatukset mainosjulkaisuun. Lähinnä pitäisi tähdätä samanlaiseen tyyliin kuin on korkeatasoisissa — mutta ei juhlaulkaisuiksi tarkoitetuissa — historiikirjoissa.

Jokainen odottaa yrityshistoriikilta kuvia. Kuva-aineistoa onkin pyrittävä saamaan kirjan kaikkiin lukuihin. Monessa yrityksessä kuva-arkistointi on retuperällä eikä ole kunnan tietoa siitä, mitä kuvia on eikä varsinkaan siitä, millöin kuvat on otettu ja mitä ne esittävät. Yrityksen, joka kuvittelee joskus teettävänsä historiikin, pitäisi jo aikaisessa vaiheessa luoda järjestelmä, joka taltioi päätiedot jokaisesta kuvasta. Aika ajoin tapahtuvissa arkiston siivoamisissa ei pidä hävittää sellaista kuvallista tai kirjallista aineistoa, josta tulevaisuudessa voi olla hyötyä historiikin tekijälle.

Tilaajan ja kirjoittajan suhde

Tilaaja tietenkin luottaa valitsemaansa kirjoittajaan. Tämän pitää näkyä myös käytännössä. Olen kuullut tapauksista, joissa tunnettu ja arvostettu historian alan kirjoittaja on joutunut tilaajan pääjohtajan sensuroinnin kohteeksi siinä määrin, että kirja on menettänyt paljon tuoreudesta ja kirjoittaja on menettänyt työn ilonsa. Toisaalta luottamus kirjoittajaan ei saa viedä siihen, että hänet jätetään oman onnensa nojaan. Vaikka luottamuksen pitääkin näkyä siinä, ettei tilaaja pyri ohjailemaan kirjoittajaa, tulee kirjoittajan saada auliisti apua sitä tarvittaessa. Tämä koskee apua arkistojen löytämisessä, oikeiden ihmisten kontaktoinnissa jne. Kirjoittajan pitää myös saada lukuapua siten, että tilaaja jo ennen painatusvaihetta käy läpi tekstin katsoakseen, ettei siihen

ole päässyt pujahtamaan asiavirheitä. Tässä yhteydessä tilaajan tarpeeksi arvovaltaisen edustajan on myös syytä tuoda esille käsityksensä siitä, onko jokin yhtiölle merkittävä vaihe mahdollisesti jäänyt huomiotta tai onko jollekin asialle pantu liiallista painoa. Sensijaan tilaajan ei pidä yrittää muuttaa kirjoittajan yleisotetta tekeillä olevaan teokseen. Myös lähestymistavan ja tyylin pitää olla kirjoittajan valinnassa.

Tilaajan tulee tietenkin määrätä kirjan kustannustavasta, mutta hän saattaa jättää neuvottelut kustantajan kanssa kirjoittajan huoleksi. Joka tapauksessa on syytä heti kirjoittajan kanssa sovittaessa selvittää, missä raja tilaajan ja kirjoittajan vastuualueiden välillä kulkee. Myös on sovittava siitä, miten yhteydenpito kirjoittajan ja tilaajan välillä hoidetaan kirjoittamisvaiheen aikana. Vaikka kirjoittaja joutuukin keskustelemaan monen tilaajan palveluksessa olevan henkilön kanssa yksityiskohtien tarkentamiseksi, on syytä nimetä tilaajan puolella päävastuullinen henkilö päätöstä vaativien kysymysten käsittelemiseksi.

Kustantaja haluaa luultavasti tarkistuttaa kirjoittajan kieliasun. Tämä on tietenkin tilaajan edun mukaista. Tilaaajan on kuitenkin yhdessä kirjoittajan kanssa huolehdittava siitä, ettei tarkistuksesta huolehtinut kielimaisteri ole vahingossa muuttanut asiasisältöä tai aiheuttanut asian suhteen väärinkäsitys-mahdollisuuksia.

Lopuksi

Huolellinenkaan alkuvalmistelu ei takaa, että historiikirjasta tulee yleisesti hyväksytty ja keuhutu teos. Meillä on vuosien saatossa kirjoitettu monia historiikkeja, yleensä hyvin toimitettuja ja asiapitoisia. Mutta harvat niistä ovat tähtitöiteitä, sellaisia, joista puhutaan vielä vuosien jälkeen. Joukosta pistää esille joitakin kirjoja, jotka vielä jälkeenpäin ovat asiantuntijoiden mielestä mestariteoksia. Kun joskus kysyy yrityksestä, mistä voisi saada tietoja sen menneisyydestä, saattaa saada vastauksen, että ”onhan meillä tämä 100-vuotisjulkaisu, mutta jos haluat hyvää asiantietoa mukavassa muodossa, hanki käsiisi yhtiön 60-vuotisjulkaisu”. Tai saattaa olla niin, että hyvää yrityshistoriikkia ei ole, mutta sensijaan erinomainen henkilöhistoria yhtiön pitkäaikaisesta keskeisestä johtajasta. Tällainen kirja voi hyvin vastata yrityshistoriaa siltä kaudelta, jonka asianomaisen toiminta peittää.

Vaikka tilaajan huolellinen suunnittelu ja harkittu valinta onkin tarpeen ennen kirjan aloittamista, on kuitenkin todettava, että kyseessä on kirjallinen teos, jonka menestyminen ei yksinomaan ole tahdon ja suunnittelun varassa. Vasta jälkeinpäin on nähtävissä onko yrityshistorian tekemisessä onnistuttu.